

דומה ליחיד המקריב קרבן שאינו אלא מנהג, ולר"ח שלא נאמר בו מקרא קודש שאין קדושה ודומה, אלא שהוא זמן הקרבת הקרבן.

לפ"ז לדעת הרמב"ם חול המועד וקדושתו הוא רק משום הקרבת הקרבן, אין בו דין כבוד ועונג, וכפי שכתב הרמב"ם בקרבן עזים, שמקריב הוא כמו יום טוב שאסור בהספד ותענית ועשיית מלאכה, ולא הזכיר שצריך לענג היום כיום טוב, וכפי שמדויק בדבריו שהזכיר כבוד ועונג בימים טובים, ושמחה בכל ימי החג וכפי שדייק ברע"א.

לכך מאיסור המלאכה שנאמר במפורש בלאו דלא תעשה כל מלאכה, ולא נאמר בהם מקרא קודש אלא לדין כבוד ועונג ולכסות נקיה, או במקום שלא הוזכר העשה דשבתון ולמד העשה ממקרא קודש, אולם הפסוק הראשון, אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועד, הכולל חול המועד וערב פסח לדעת ר' עקיבא נאמר גם על איסור מלאכה, אולם לדעת ר' יונתן לא נאמר על איסור מלאכה ולא על דין כבוד ועונג, אלא לענין הקרבת הקרבן בלבד. והקרבת הקרבן במקום דאיכרי מקרא קודש, אוסרת במלאכה מדרבנן, לפי שהיום יש בו קדושה ואינו

סימן כב

חג השבועות — חג הגירות של כלל ישראל

בטבילה והרצאת קרבן. מילה היתה במצרים וכו'. טבילה היתה במדבר קודם מתן תורה, וקרבן — שנאמר ויעלו עולות וכו'. וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, שנאמר "ככם כגר" מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן, אף הגר לדורות, במילה וטבילה והרצאת קרבן עכ"ל. מהפסוק "ככם כגר" למדים שגר הבא להכנס תחת כנפי השכינה צריך לעבור למעשה את אותם הליכים שעם ישראל עבר כשנכנס לברית במתן תורה. והבא ללמד נמצא למד, שומן מתן תורתנו אינו רק מועד קבלת התורה, אלא כניסה לברית בגיור גמור במילה, טבילה והרצאת קרבן. כשם שהגר לא רק מקבל מצוות אלא נוצר מחדש "כקטן שנולד דמי". ומשנה את מהותו עם כניסתו תחת כנפי השכינה בתנאי הגיור. כך עם ישראל במעמד הר סיני לא רק קיבלו את התורה אלא מלו, טבלו והביאו קרבנות כגרים, כדי להכנס תחת כנפי השכינה. ומכאן שגם ה"נעשה ונשמע" שקיבל עליו עם ישראל אינו רק הסכמה ורצון לקבלת התורה, אלא תנאי ראשוני של הלכות גיור, כשם שקבלת מצוות תנאי ראשוני בקבלת הגר. לאור הדברים מובן הקשר שבין מגילת רות כמגילת הגירות לזמן מתן תורתנו שהוא זמן גירותו של עם ישראל כולו, שנכנס תחת כנפי השכינה שנאמר "ככם כגר".

בחג השבועות — זמן מתן חרותנו, נוהגים בקריאת מגילת רות. טעמים שונים קושרים מגילה זו לחג השבועות (ימי קציר חטים לידתו של דוד המלך וכו'). אולם נראה שלתוכנה של המגילה קשר אמיץ לזמן מתן תורתנו, ומנהג קריאתה בחג השבועות, יש בו כדי להאיר באור החדש על מהותו של החג כזמן גירותו ויצירתו של כלל ישראל.

א. דברי הגמ' בכריתות (ט.) ככם כגר. שהליכי גרות נלמדים ממתן תורה

המגילה מנציחה לדורות את רות שנכנסה תחת כנפי השכינה, וזכתה להיות אם מלכות בית דוד. גיורה של רות היא הדוגמא החיה ממנה למדנו את הלכות גירות. הגמ' ביבמות (מז:) דורשת באר היטב את פסוקי המגילה כמקור לכל תנאי והליכי הגיור. כיצד להתייחס למתגייר, סדר קבלת הגר, קבלת והודעת המצוות, ומה מעלתו של הגר הנכנס תחת כנפי השכינה. ברם, אם את ההלכות המעשיות למדנו בפסוקי המגילה, את עקרונות הגיור למדנו ממתן תורה. כדברי הגמ' בכריתות "ככם כגר". מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן אף הגר. ומפורשים הדברים בדברי הרמב"ם (בפתיחה להלכות גרות בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה) וזה לשונו: "בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית, במילה

והרצאת קרבן. בלשונו הזהב מגדיר הרמב"ם מיהו גר ומיהו יהודי.

גר הוא: (א) הרוצה להכנס לברית. (ב) הרוצה להכנס תחת כנפי השכינה. (ג) הרוצה לקבל עליו עול תורה ומצוות.

תנאים אלה אינם הליכי גיור אלא תנאי ראשוני למהותו של הגר. לאחר שברור שרוצה הוא בתנאים אלה, יכנס לברית במילה, טבילה והרצאת קרבן. שני התנאים האחרונים מובנים וברורים, הגר צריך לרצות להכנס תחת כנפי השכינה, להאמין בקב"ה ולהתקרב לעבודתו כדי להנות מזיו שכינתו שזה תכלית האדם. וכן התנאי השני לקבל עליו עול תורה ומצוות כעובד ה'. ולכאורה זו למעשה הברית להיות יהודי. אולם מלשון הרמב"ם נראה ששני תנאים עקרוניים אלה הם בנוסף לכניסה לברית שהוא התנאי הראשוני לגיור. זאת ועוד, פעולות הגיור המעשיות — המילה, הטבילה והרצאת הקרבן, עיקרם הוא לצורך הכניסה לברית, ולא לצורך הכניסה תחת כנפי השכינה וקבלת עול תורה. שהרי נלמדים הם מישראל שנכנסו לברית, ושם לא הוזכר הרמב"ם את התנאים האחרים.

ג. קבלת מצוות במתן תורה וקבלת מצוות של הגר. ובדברי המהר"ל בנדרון

והנה על אף הגזירה השווה — "ככם כגר", המשווה ולומדת הלכות גרות ממתן תורה, יש להבחין בין גירות עם ישראל במתן תורה לגוי הבא להתגייר. וההבדל הוא מבחינה מעשית, הלכתית ומהותית. למעשה בגירותו של עם ישראל לא קבע הרצון להכנס תחת כנפי השכינה ולקבל עול התורה, שהרי למרות ה"נעשה ונשמע" כפה עליהם הר כגיגית, להבדל זה גם השלכה הלכתית, גר המתגייר — כקטן שנולד דמי, אולם עם ישראל במעמד הר סיני על אף שנכנס לברית במילה, טבילה והרצאת קרבן, אין לו דין כקטן שנולד דמי ונשאר ביחוסו הקודם.

המהר"ל מפראג (גור אריה פ' יתרו) מסביר טעם הדבר בהבדל המעשי שהזכרנו וז"ל — "כיון שכפה עליהם הר כגיגית לא אמרינן בזה כקטן שנולד דמי, שודאי מי שמתגייר הוי בריה חדשה לגמרי, אבל

אולם יש להבין הדברים. מהי הברית שנכנס בה עם ישראל במתן תורה? לשם מה יש צורך בתנאי גיור לעם ישראל כדי להכנס תחת כנפי השכינה? ומדוע לא מספיקה קבלת התורה ב"נעשה ונשמע".

גזירה שוה זו, המשווה את הגוי המתגייר לכניסתו של עם ישראל לברית במתן תורה, אומרת דרשני. כיצד יש להשוות את הגוי שנכנס לכלל ישראל לבני אברהם יצחק ויעקב, במעמד הר סיני?

ידועה שיטת הראשונים המובאת ברמב"ן (ויקרא כ"ד, ו') בשם חכמי הצרפתים שבני ישראל לפני מתן תורה היה להם דין בני נח, ורק במעמד הר סיני בקבלת התורה קבלו את המצוות בתורת בני ישראל. לשיטה זו אכן הכניסה לברית במתן תורה היתה גיור גמור שהחיל את קדושת ישראל ותורתו לעם ישראל. וברורה ההשוואה "ככם כגר" מה ישראל יצאו מגדר בני נח ונכנסו לקדושת ישראל ותורתו במילה וטבילה והרצאת קרבן. אף הגר לדורות יכול להכלל בכלל ישראל, להפקיע ממנו דין בני נח במילה וטבילה והרצאת קרבן. אולם כבר כתב הרמב"ן נגד שיטה זו ולדעתו "בעת שבא אברהם בברית היו ישראלים ובגויים לא יתחשבו" (וכבר האריך המשנה למלך בספרו פרשת דרכים בדרך האתרים דרך א' בהסבר מחלוקת זו). ולדבריו ברור שאין להשוות את בני ישראל לפני מתן תורה שהיו כבר בקדושת ישראל ונתחייבו בחלק מהמצוות, לגוי שיש לו דין כן-נח הבא להתגייר. ומהי אם כן הברית שנכנסו בה ישראל וכיצד למדים ממנה על הליכי הגיור לדורות.

ב. ביאור דברי הרמב"ם מה הם שלשת התנאים של הרוצה להתגייר, ומה היא הכניסה לברית

נתבונן בדברי הרמב"ם הנזכרים בהגדרותיו, מהו גר ומיהו יהודי כדי להבין את מהותה של הברית.

בפתיחה להלכות גרות מציין הרמב"ם, בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה, טבילה והרצאת קרבן. כאן הוזכרה הברית בלבד. ואילו בהמשך כשמגדיר הרמב"ם מהו גר, נאמר — וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה, ויקבל עליו עול התורה צריך מילה, טבילה

אתכם אלי" — לעבודתי — עבודה זו, קדושתה בעצם קיום המצוות וההתקרבות לה, אולם המושג של קדושת ישראל ככלל ישראל כממלכת כהנים וגוי קדוש, נכרתה רק בברית, במעמד הר סיני. בברית זו נעשה עם ישראל כחטיבה אחת, כגוי קדוש בקדושת התורה ומצוותיה. מכאן והלאה כל ישראל ערבים זה לזה לשמור את קדושת הכלל, ולא רק כיחידים העובדים את ה'. קדושת כלל ישראל נעשתה בברית, ונכנסו לה במילה, טבילה והרצאת קרבן, על כן תשובתו של עם ישראל היתה "ויענו כל העם יחדיו" ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה. ההדגשה היא שאין כאן רק קבלת התורה על כל יחיד ויחיד מבני ישראל, אין כאן רק הסכמה ורצון לקבלת התורה, שהרי לא היה צורך בהסכמה, אלא "ויענו כל העם יחדיו" — הסכמה כללית של ציבור שלם המקבל את התורה כעם יחדיו, כדי להכנס בברית ולהתקדש כממלכת כהנים וגוי קדוש.

ד. הלימוד לדורות על מהות הגרות

וכן לדורות, הרוצה להתגייר לא מספיק שיקבל עליו עול תורה ויסתופף תחת כנפי השכינה, חייב הוא להכנס בברית, לרצות להכנס תחילה לכלל ישראל, ורק אח"כ להסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה. וכיצד נכנסים לכלל ישראל? על כך שנינו — "ככם כגר" מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן, אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן. ויש לדייק בדברי הרמב"ם שהקדים הכניסה לברית, לתנאים הראשונים של הגר שהם הרצון להסתופף תחת כנפי השכינה, ולקבל עליו עול תורה. משום שעם גרותו של עם ישראל במתן תורה כממלכת כהנים וגוי קדוש, משתנה המושג של קבלת עול תורה ומצוות. כמו כן אינה דומה הכניסה תחת כנפי השכינה של יחיד לכניסתם של ממלכת כהנים וגוי קדוש. ורק לאחר הכניסה לברית והצטרפות לכלל ישראל אפשר לקבל תורה כיהודי מושלם. וכך כתב הרמב"ם בפירוש המשנה לחולין (סוף פרק שביעי) "ודע שכל מה שאנו עושים היום או מרחיקים אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו, לא מפני שאמר זה לנביאים שלפניו, כגון אין אנו אוכלים אבר מן החי לא מפני שאסר הקב"ה לנח אלא שמשא אסר עלינו אבר מן החי. כמו כן אין אנו מלין מפני שה' ציוה לאברהם אבינו, אלא לאחר ציווי משה רבינו, שנאמר, "תורה ציוה לנו משה

ישראל שיצאו ממצרים כיון שהיו מחוייבים לקבל את התורה והיו מוכרחים לזה, אין זה כקטן". הבדל מעשי והלכתי זה, מבליט את ההבדל המהותי בין הגוי הבא להתגייר, לישראל שנכנסו לברית במתן תורה. שהרי ישראל קדושים הם וכל מעלתם שנתקדשו לסיני הוא יחוסם כבני אברהם, יצחק ויעקב. הגירות עם הכניסה לברית באה להוסיף על קדושתם, ולא לבטל חלילה את יחוסם כקטן שנולד. ואילו גירות הגוי באה לשנות את מהותו ולהפקיע ממנו דין בני נח ורק אח"כ יכול להכנס הוא לברית. הבדל מהותי זה מודגש בדברי הרמב"ם שרק בגר לדורות כתב שצריך הוא להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה. ואילו בישראל לא הזכיר כלל את התנאים האחרונים והזכיר רק את הכניסה לברית. משום שקדושים הם מרחם, חייבים הם לקבל עול תורה ולהסתופף תחת כנפי השכינה, וכך נכנסו לברית כשכפה עליהם הר כגיגית. לאור הדברים ברור שהליכי הגיור, המילה, הטבילה והרצאת הקרבן, פעולתם היא רק כדי להכנס לברית ולא כדי להכניס את הגר תחת כנפי השכינה ולהחיל עליו קבלת עול תורה ומצוות. שהרי "ככם כגר", ומה שהתנה הרמב"ם, שהגר צריך לרצות להסתופף תחת כנפי השכינה, ולקבל עול תורה הוא תנאי בגוי הבא להתגייר. כדי שיפקע ממנו דין בני נח ויהיה כקטן שנולד דמי.

מהי אם כן הברית בה נכנס עם ישראל עם גרותו במתן תורה, מלבד הכניסה תחת כנפי השכינה, וקבלת התורה? על כך קראנו בכתוב לפני מעמד הר סיני (שמות י"ט) "כה תאמר לבית לעקב ותגד לבני ישראל. אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי" ופי' רש"י כתרוממו, "ואקרב יתכון לפולחני" (זו היא הכניסה תחת כנפי השכינה), "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי" (זה התנאי לקבלת התורה והמצוות) "ושמרתם את בריתי" — ומהי הברית — "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". הברית היא קדושת עם ישראל ככלל — כעם סגולה, כממלכת כהנים וגוי קדוש. עד עתה גם אם נצטוו במספר מצוות, גם לדעת הראשונים שיש להם דין ישראל ולא דין בן נח, ואפילו האבות שקיימו כל התורה כולה, קיימו אותה כיחידים העובדים את ה'. גם אם נכנסו תחת כנפי השכינה ויתקיים בהם — "ואביא

מורשה קהילת יעקב" עכ"ל. וביאור הדברים שאינה דומה מצות מילה שנצטוונו כבני אברהם, כיחידים. לצווי משה רבינו לאחר שנכנסו לברית כממלכת כהנים וגוי קדוש. משום שעם הכניסה לברית מהות הצווי וקדושת המצוה שונה. על כן הקדים הרמב"ם הכניסה לברית לפני קבלת התורה והסתופפות תחת כנפי השכינה.

הדגשה זו שעיקר הגרות היא הכניסה לברית לכלל ישראל. ורק לאחריה באה קבלת המצוות מודגשת

במגילת רות בהצהרתה של אם מלכות בית דוד "עמך עמי ואלקיך אלקי". אף היא הקדימה את הרצון להכלל בקדושת עם ישראל "בעמך עמי – לאלקיך אלקי". שהוא הרצון להסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עול תורה.

הקריאה במגילת רות בחג השבועות באה להדגיש את מהותו של החג כחג הכניסה לברית של עם ישראל, כחג יצירתו המקודשת של כלל ישראל, כממלכת כהנים וגוי קדוש.

סימן כג

בדין ברכת שהחיינו בין המיצרים

דבמקום אכילה באונס כמעוברת וחולה תברך באכילה שניה ונסמך בזה על דעת המהרי"ל. ואולי ידמה הדין למי שבירך עד שלא נגמר הפרי שחוזר ומברך לאחר שנגמר הפרי, אבל מדלא פירשו כן נראה שמעוברת אינה מברכת לאחר ט' באב, וראיתי לברכי יוסף שכתב (בס"ק י"ד שם) שמי שאכל פרי חדש בין המיצרים ולא בירך עליו שהחיינו שסבר שאסור לברך, יאכל פרי חדש ויכוין לפטור אותו פרי יחד אתו, ומבואר שיעשה כן מספק ולא יברך לכתחילה על הפרי שהחיינו, וה"ה למעוברת. וצ"ע דמאי שנא מפרי שלא ימצא לאחר ט' באב דמברך כדי לא להחמיץ המצוה.

א. מקור המנהג שלא לברך שהחיינו בין המיצרים ושיטות הראשונים בזה

והנה מקור הדין שהביא המשנה ברורה הוא מדברי הברכי יוסף שכתב כן בדין מעוברת, אבל יש לדקדק בלשון הברכי יוסף שכתב (בס"ק ח' שם) "יש מי שכתב דלאשה מעוברת יתנו פרי חדש ותאכל בלי ברכת שהחיינו כיוון דכמה פוסקים סבירא ליה דברכת שהחיינו רשות. אף באוכל דבר שמברכין עליו והכא יש לחוש שמא תתאוה ויגרם לה נזק או לולד", והנה הלכה זו כתב רק בשם "יש מי שכתב". והוסיף הטעם משום ברכת שהחיינו רשות. ואילו המשך דברי המשנה ברורה בדין חולה שמותר לו

בש"ע (אור"ח תקנ"א סעיף י"ז) פסק מר"ן – "טוב להזהר מלומר שהחיינו" בין המיצרים על פרי או על מלבוש, אבל על פדיון הבן אומר ולא יחמיץ המצוה. והוסיף הרמ"א שם "וכן בפרי שלא ימצא אחר ט' באב מותר לברך ולאוכלו בין המיצרים. וכתב ה"משנה ברורה" (בס"ק צ"ט): "וכתבו באחרונים דאשה מעוברת מותרת לאכול פרי חדש בלא שהחיינו דשמא תתאוה ויגרם לה נזק או לולד, וכן חולה ג"כ מותר שהפירות פותחין לו תאותו לאכול דברים טובים ובמקום חולי לא קבילנן עליה", וצ"ע למה לא תברך המעוברת שהחיינו. מאחר ותחמיץ הברכה אם תאכל בין המיצרים, ומאי שנא מפרי שלא ימצא אחר ט' באב דמותר לברך ולאוכלו כדי שלא להחמיץ הברכה.

ואין לומר דמעוברת וחולה יברכו שהחיינו על הפרי לאחר ט' באב. כיוון שלא ברכו באכילה ראשונה מתור אונס, דהרי בסימן רכ"ה, מבואר דמי שלא בירך בראיה ראשונה יברך בראיה שניה. וכתבו האחרונים דכל זה בראיה, אבל אם אכל בלא ברכה שוב לא יברך באכילה שניה, שהרי עיקר הברכה היא על ההנאה ואם כבר אכל נגמרה הנאתו, ואף שבשער הציון (שם בס"ק ט"ו) הביא, שלדעת מהרי"ל (סי' קמ"ג) גם באכילה אם לא ברך בראשונה יברך באכילה שניה, ורק דאנו חוששין בזה לדעת הרידב"ו שגם בראיה לא יברך אחר ראיה שניה, ואפשר לומר